

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՄԱՅՐ ՍԹՈՌ՝ Ս. ԷՋՄԻԱՇԻՆՆԸ ԵՎ ՄԵՇԻ ՏԱՆՆ ԿԻՒԻԿԻՈ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԸ

այաստանյայց Առաքելական Ս. եկեղեցին միասնական եկեղեցի է, թե՛ իր կազմակերպչական դրվածով և թե՛ բարոյական-գաղափարական բարձր սկզբունքով: Միասնականության այդ գաղափարը բխում է բրիստոնհական վարդապետության կորյունից: Փրկչի մեզ ավանդած յուրաքանչյուր խոսքի մեջ սիրո, միասնականության և համերաշխության պատվիրանն է խտացված:

Հայոց փոքրիկ, բայց ննազույն եկեղեցին, իր ուրգեգրած գիտակից միասնականության գաղափարին է ամենից շատ պարտական, որ կարողացել է տասնյակ դարեր շարունակ դիմանալ անցյալի չարազետ փորձերիցն, դիմադրել ներքին և արտաքին պառակտողական ուժերին և հառատել վաղ բրիստոնհական անաղարտ և հառազատ նկարագրով: Ճիշտ է, մեր եկեղեցու պատմության մեջ եղել են մոլի, փառասեր անձինք, որոնք հղճիմ եսասիրությամբ տարված, փորձել են եկեղեցական այս կամ այն հաավածը շեղել միասնականության ճշմարիտ ուղուց, սակայն հասարակական կարճիքը և գիտակից ու պարտանանաչ հոգևորական ընտրանին իրենց վիտակալ խոսքն են ասել և փառասեր այդ անձանց փորձերն ապարդյուն են անցել:

Միասնականության և համերաշխ գործակցության ողով են համակված եղել Հայոց եկեղեցու բոլոր եկեղեցականները, բոլոր բեմերը, պատրիարքարանները և կաթողիկո-

սական արքունիքը: Մեր եկեղեցու բազմերախտ և հեղինակավոր գործիչները միշտ էլ սատարել են միասնականության վեհ գաղափարին ու շեշտել այն: Միասնականության և համերաշխ գործակցության գաղափարի օրինակելի կիրառումը մենք տեսնում ենք, առանձնապես, Ամենայն Հայոց Հայրապետության և Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության փոխհարաբերությունների միջև:

Ակամա այն օրից, երբ առաջացավ Կիլիկիայի կաթողիկոսական արքոք, և Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը վերահաստատվեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում, միասնականության գաղափարը հայ եկեղեցիներում ո՛չ միայն չբուլացավ, այլ ավելի շեշտվեց: Կիլիկիայի կաթողիկոսական արքոքի զուգահեռ գոյությունը շղիտվեց որպես հակաթու Ամենայն Հայոց Հայրապետությանը, այլ նրա անբաժանելի, օրգանական մասը:

Եվ երկու արքունիքի միջև հաստատվեցին շատ սերտ և մտերմական հարաբերություններ:

Կիլիկիայի կաթողիկոսական արքոքի գոյությունը ոչ թե թուլացրեց, այլ ավելի բան ու մեղացրեց տարագիր հայության շրջանում վաղուց արմատացած այն հավատքը, որ Ս. Էջմիածինն է հանդիսանում այն լուսավոր խաղիսխը, որ հայրենասեր հայությունը կապում է իր հայրենի որբությունների հետ: Արգարացի է մեր պատմագիրներից Առաքել Դավրիժեցին նշել, որ «ի վերայ Աջոյն և Էջմիածնի ամենայն ազգն հայոց կապեալ կան»: Այդ հավատքի հիման վրա է ստեղծվել ազգային այն ավանդությունը, որ բառազա-

գար Արագածի բաժնունենին հայ ժողովրդի մշտական կանթոնը է կախված, որի մեջ վառվող չուրը սրբի արդյունքներն են: Հայ հավատացյալ ժողովրդի սրտում միշտ վառ է մնացել իր որդիական սերը դեպի Ս. էջմիածինը, իսկ որդեսեր մայրը արել է հնարավոր ամեն ինչ՝ վառ պահելու իր զավակներին հույսն ու հավատը:

Հավատացյալ ժողովրդի այս հավատի հարազատ քաղցմանն է հանդիսացել հայ հոգեւորականությունը: Հայ եկեղեցական բոլոր բեմերը և կարողիկոսական արտոնները անխափր ընդունել են Ս. էջմիածնի գերագահությունը, երթարկվել են ազգային-եկեղեցական ժողովների որոշումներին, իսկ հասարակական և պավանական կառույց հարցերում միշտ էլ ակնկալել են Ամենայն Հայոց Հայրապետության հրահանգները: Եվ էջմիածինը չի քերական իր գործագործ մոր դերը կատարել իր որդիներին նկատմամբ: Տեղին է այստեղ հիշել Տիրոջ խոսքերը. «Յո՛ւ ո՛ր է ձեռք հայր՝ խնդրիցէ որդի իւր ծուկն, միթէ փոխանակ ձկան օ՛ճ տայցլ նմա: Եւ կամ խնդրիցէ ձու, միթէ կարի՛ն տայցլ նմա»:

Եղել են, իհարկե, Կիլիկիայի և էջմիածնի զանալայների մեջ առանձին և ոչ հեռատես ու ջրհաճաց անձինք, որոնք առաջնորդվել են ոչ այնքան Հայ եկեղեցու ընդհանուր շահերով, որքան իրենց անձնական փառքով, սակայն դառն միայն առանձին անհատներ են եղել և անկարող են գտնվել ամենախոփ իսկ չափով փոխել միասնականության և համերաշխ գործակցության բնական ընթացքը:

Ս. էջմիածնի և Կիլիկիայի կաթողիկոսական արտոնների միջև գոյություն ունեցող հարաբերություններն ավելի անկեղծ և սերտ բնույթ ստացան վերջին հիսնամյակում: Այդ ուղղությամբ մեծ գործ են կատարել առանձնապես մեծանուն երկու հայրենասեր զանալայներ՝ երիմյան Հայրիկը և Սահակ Բ. Կաթողիկոս Խաչայանը: Այդ երկու լուսավոր հայրապետների սկսած շնորհակալ գործը շարունակեցին Բարգեն արքունիկից և խորեն կաթողիկոսները: Այդ հարաբերություններն իրենց բարձրագույն աստիճանին հասան երկայնիս Ամենայն Հայոց Խորհուրդի կաթողիկոս Նորին Ս. Օմություն Տ. Տ. Գեորգ Զ. և Մեծի Տանն Կիլիկիո շնորհազարդ Կաթողիկոս Նորին Ս. Օմություն Տ. Տ. Գարեգին Ա. ի օրոք: Ս. էջմիածնում հայրենասիրական և եկեղեցական լավագույն ավանդություններով դաստիարակված, գաղափարապես կոփված և հայ ժողովրդին անձնուրաց ծառայելու պատրաստ այս երկու մեծ հավատալիքները արել և անում են իրենց

կարելիության գերագույնը: Նույն պարագայում են ու աշխատանք է եղել, որպեսզի ահա խախտ և անաղարտ պահվի Հայաստանյայց Առաքելական ինքնակալ Ս. եկեղեցին: Որպես հայրենասեր հոգեւորականներ, հրաշխարհներ ի մաղթանքն է եղել, որ ավելի ծաղկի և բարգավաճի իրենց հիմնական Հայրենիք՝ Առվեստական Հայաստանը և աշխարհի հեռավոր ծայրերում գրված հայությունը վերադառնա Մայր Հայրենիքի գիրկը:

Թե ինչպիսի անկեղծ և սերտ համագործակցության ոգի են ցուցաբերել այդ երկու լուսավոր հայրապետները՝ կարելի է դատել հետևյալ փաստերից:— Սրբ Ս. էջմիածնում գումարվեց 1945 թվի Ազգային-եկեղեցական ժողովը և օրակարգում դրված էր Ամենայն Հայոց Հայրապետի ընտրության հարցը, Նորին Ս. Օմություն Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը իր քեմերի պատգամավորներով միասին մասնակցեց ընտրությանը, ինքն անձամբ նախագահեց ժողովներին և բարձր գնահատականով առաջադրեց իր սրտակից ընկերոջ րեկանությունը: Իսկ 1948 թվին երբ տոնվեց Գարեգին Կաթողիկոսի ուսումնալս հորեյանը, Ամենայն Հայոց Հայրապետը իր գործուն մասնակցությունը բերեց հորեյանին, հատուկ կոնդակ գրեց այդ առթիվ՝ դրվատելով Գարեգին Կաթողիկոսի մեծագույն արժանիքները. «Գարեգին Կաթողիկոս Հովսեփյանը,— կարդում ենք վեհափառ Հայրապետի կոնդակում,— Հայ եկեղեցու Լզակի ղեմերից մեկն է հանդիսանում, եզակի իր եկեղեցաշինարարական, հայրենասիրական, գրական-գիտական գործունեությամբ: Նրա անունը ծանոթ է ոչ միայն Հայրենիքին ու հայկական գրերն բոլոր գաղութներին, այլև օտարազգի հասարակական և գիտական ջրհաններին: Որպես առաքինի ու շիտակ եկեղեցական, որպես առողջ մտքի ու լայն սրտի տեր անձնավորություն, նա վայելում է ոչ միայն հայերի, այլև բարեկամ ժողովուրդների սերն ու համակրանքը: Մենք և նրա ավանդը Հայ եկեղեցու բարգավաճման և հայ արվեստի, մշակույթի, պատմության ուսումնասիրության գործում»:

Այդ բոլորից հետո, հասկանալի է, թե որքան մեծ վիշտ պատճառեց Նորին Ս. Օմություն Տ. Տ. Գեորգ Զ. Կաթողիկոսին, երբ Անքիլիսի Կաթողիկոսարանից նեոագիր ստացվեց, որ Տ. Տ. Գարեգին Ա. շնորհազարդ Կաթողիկոսը ճիվանդացել էր և մահին: Այդ լուրն ստացվելուց անմիջապես հետո, վեհափառ Հայրապետը կարգադրեց միաբանությանը աղոթք մատուցանել Մայր Տանաում Գարեգին Կաթողիկոսի առողջության համար և ինքն ֆաջալերական հեռագիր ուղարկեց Անքիլիսի միաբանությանը: Սակայն հե-

տազայում, երբ Ամենայն Հայոց Հայրապետը տեղեկացավ, որ Գարեգին Կարողիկոսի հիվանդությունից ապափինումը դանդաղ է ընթանում, անհրաժեշտ համարեց հատուկ պատգամավորություն ուղարկել Անքիլիաս, պատգամավորության կազմում նշանակելով Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամ գերաշնորհ Տ. Վահան արքեպիսկոպոս Կոստանյանին և հայազետ պրոֆեսոր-դոկտոր Աշոտ Արաբամյանին:

Ամենայն Հայոց Հայրապետի նրա հանգով պատգամավորությունը մեկնել է Անքիլիաս և արժանացել նորին Ս. Օծուրյուն Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կարողիկոսի բացառիկ զոհունակությանը և հարգանքին: Գարեգին Կարողիկոսը շատ բարձր է գնահատել իր հոգևոր եղբոր բացառիկ ուղարկությունը իր նկատմամբ և ժողովրդի ու միաբանության ներկայության հուզմունքով հայտարարել է. «Աստված կյանք տա, երկա՛ր կյանք մեր Ամենայն Հայոց Կարողիկոս Գերագ Ջ.ին, որ Լոբջանական շնորհք, օրհնություն ցույց տվեց: Նա իր եղբոր հիվանդության-պատգամավոր է ուղարկել... սա մեր պատմության մեջ չտեսնված երևույթ է»:

Պատգամավորությունը ամիս ու կես Անքիլիասում գտնված ժամանակ, բացառիկ սիրով է ընդունվել Անքիլիասի միաբանության կողմից, որ բոլոր տեսակ դյուրություններ է ստեղծել նրա համար, նյութատեղ է, մեծառել: Միաբանության պատգամավորության նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքի հարադատ արտահայտությունն է պատգամավորության Անքիլիաս ժամանման կապակցությամբ գերաշնորհ Տ. Գերեհիկ Եպիսկոպոսի հետևյալ հայտարարությունը. «Ուրախ եմք այսօր Ձեզ մեր հարկի տակ ընդունելու համար: Մեկ է մեր ծնեղեցին, մեկ է մեր արքունիք, բոլորս մեկ ենք հոգիով և սրտով: Ձեր ներկայությունն ավելի կգուլացնե մեր միությունը: Ձեզմե կառնենք մեր կտրուտը վսեմական Արարատեն, հավերժա-

կան Ս. Էջմիածնեն և անմահական Հայրենիքեն»: Անշափ բարեկամական վերաբերմունք են ցույց տվել տեղի հայկական թերթերն ու ամսագրերը՝ «Հասկը», «Զարթոնքը», «Լեռնաշենը» և ուրիշները:

Կիրանանի բազմահազար հայությունը, որը պատգամավորության Անքիլիասում գտնված օրերին ուխտատեղի է դարձել Անքիլիասը, իսկողականությամբ է ընդունել պատգամավորությանը: Բազմաթիվ հայրենակարոտ հայրենասերներ եկել և հետադարձվել են Հայրենիքով, Մայր Աթոռով, հայրենադարձ բարեկամներով:

Պատգամավորությունը ի տես այդ ամենի, վերադարձել է անհափ իսկողականով:

Ամենայն Հայոց Հայրապետի ներկա պատգամավորության առաժնով դեպի Անքիլիաս հիվանդության, մի նոր ապացույց է այն սերտ ու սերունդ հաղորդակցության, որ զույրություն ունի երկու արքունիքի՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետության և Մեծի Տանն Կիլիկիա Կարողիկոսության միջև:

Ներկա արքունիքի միջև զույրություն ունեցող կապը զոգված է փրկչական միասնականության բարձր զաղափարներով, ամրացված է այն դարերի բնրացում ռոջմիտ ձգտումներով և այժմ միս և արյուն է դարձել ամեն մի հայրենասեր և էջմիածնասեր հավատացյալի մոտ: Կասկած լինել չի կարող, որ զհայրով այդ կապը ավելի պիտի սերտանա և արդյունավորվի:

Աստված առողջություն և երկա՛ր կյանք տա մեր երկու հայրապետներին՝ նորին Ս. Օծուրյուն Տ. Տ. Գարեգին Ա. շնորհազարդ Կարողիկոսին և նորին Ս. Օծուրյուն Տ. Տ. Գերագ Ջ. Կարողիկոսին, որոնք մեր ծնեղեցու ավանդական սրբությունների թմախնդիր պահապաններն ու պաշտպաններն են հաղորդական:

Աստված թող հաստատուն պահի Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին:

